ROK V. 2 KWIETNIA 1939 R. NR 14

POLSKA

Ochrona przyrody w Polsce

Kozice na zboczu tatrzańskim.

Rada Ochrony Przyrody

W dążeniu do zachowania w nieskażonym pięknie krajobrazu polskiego, jak i w trosce o utrzymanie rzadkich gatunków roślin, zwierząt i innych tworów przyrody rząd polski ustanowił Państwową Radę Ochrony Przyrody oraz wydał jednocześnie specjalną ustawę, której art. 1 mówi: „Ochronie podlegają twory przyrody, jako to: ziemia, jej ukształtowanie i formacje, jaskinie, wody stojące i płynące, wodospady, brzegi tych wód, zwierzęta, rośliny, minerały, skamieniałości — tak gatunki, jak i zbiorowiska i poszczególne okazy, których za-

Żubr — samica z młodym w Białowieży.

chowanie leży w interesie publicz- nym ze względów naukowych, estetycznych, historycznych, pa- miątkowych, albo też ze względu na swoiste cechy krajobrazu, i które władza państwowa uznała za podlegające ochronie". W ten sposób zabezpieczono w Polsce od zniszczenia wymierające okazy świata zwierzęcego i roślinnego i dano im możność swobodnego rozwoju.

Aby jednak ten rozwój mógł się odbywać bez przeszkód po- myślano o stworzeniu specjalnych rezerwatów roślinnych i zwierzę- cych, przyczym większe i cenniej- sze obszary wyodrębniono w Par- ki Narodowe. Na obszarze Pol- ski znajduje się obecnie sześć Par- ków Narodowych, oprócz oczywi- ście kilkudziesięciu większych ob- jektów leśnych, objętych ogólną nazwą rezerwatów.

Niedźwiedź w Puszczy Białowieskiej.

Park Narodowy w Białowieży

Najcenniejszym, a zarazem je- dynym w swoim rodzaju w Euro- pie, jest Park Narodowy w Bia- łowieży o powierzchni 46 km^2 wydzielony z ogólnego obszaru puszczy. Pomimo jednak stosun- kowo dużej przestrzeni, Park nie zdołał objąć wszystkich ciekaw- szych okazów natury i musiano go uzupełnić szeregiem mniej- szych rezerwatów. Dołączono więc obszar 19 km^2, tworzący o- bramowanie Parku; zwarte skupi- sko pierwotnego lasu sosnowego pod Białym Laskiem o powierzch- ni 3 km^2; rezerwat, w którym mieści się zwierzyniec żubrzy, o

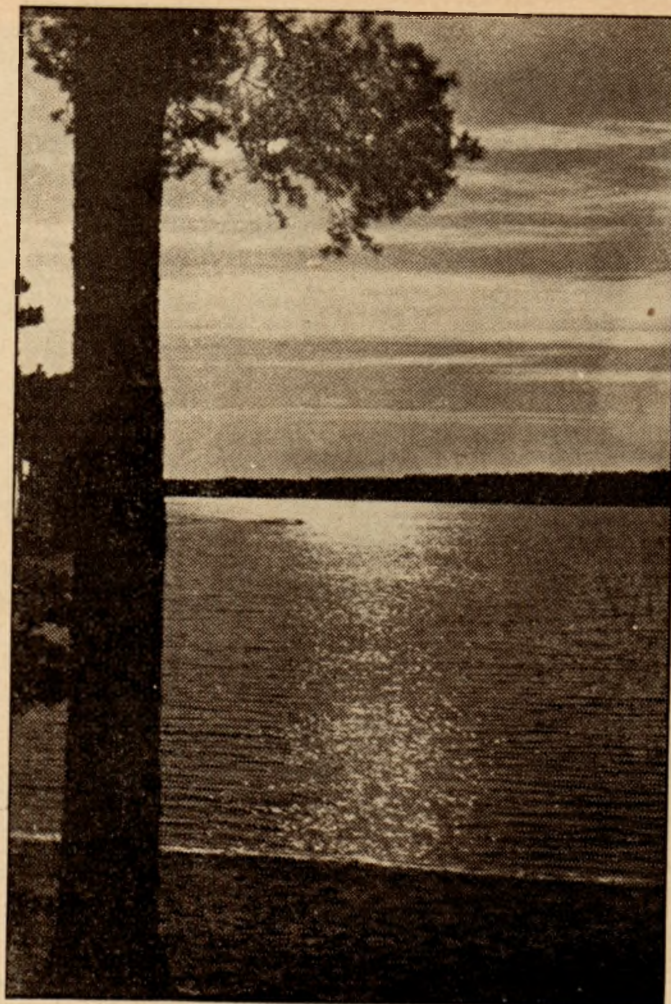
Ostatnio przeprowadza się próby zaaklimatyzowania w Polsce tarpana — (konia Przewalskiego).

3 km^2 powierzchni; partię jodeł na Nikorze o obszarze 1 km^2 oraz 2½ ha rzadkiej rośliny północnej t. zw. zimozioła.

Specjalną pieczą otoczono również wiele pojedyńczych okazów drzew, znajdujących się w innych miejscach puszczy, nie zapominając przy tym o pamiątkach drogich każdemu sercu polskiemu — krzyżach i mogiłach powstańczych, dawnych kurhanach, ruinach, czy głazach mchem porosłych. Wyodrębniony w puszczy zwierzyniec dla żubrów o powierzchni 50 ha daje schronienie tym rzadkim dzisiaj już zwierzętom, których na całym świecie znajduje się 200 sztuk, z czego w Polsce żyje 36 sztuk. Białowieża posiada ich 13, z pozostałych 23 żubrów, 19 znajduje się w latach pszczyńskich, dwa w lasach spalskich i dwa w puszczy niepołomickiej. Prócz tego w lasach spalskich żyje 11 sztuk żubro-bizonów, i 7 bizonów ofiarowanych Panu Prezydentowi Ignacemu Mościckiemu przez Polonię Amerykańską. Jeśli chodzi o żubro-bizony, to do sposobu krzyżowania ucieknięto się w tym celu, aby ratować od zupełnej zagłady resztki żubrów. Prowadzone doświadczenia łączenia krów z żubrami czystej rasy doprowadziły do otrzymania w drugim lub trzecim pokoleniu potomstwa, niczym nieróżniącego się od żubrów czystej krwi. Założona niedawno nowa hodowla nad Pilicą w nadleśnictwie Smardzewice ma stać się w przyszłości tym właśnie ośrodkiem do-

Żeremie bobra w rezerwacie poleskim.

Fragment jednego z rezerwatów w Augustowskim.

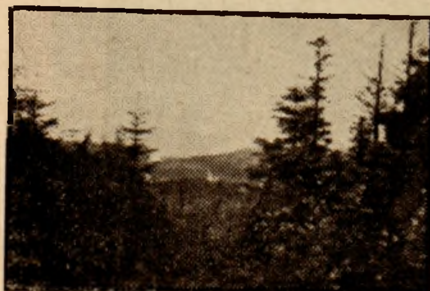
świadczalnym nad krzyżowaniem żubra z bizonem, w zwierzyńcu zaś białowieskim i w lasach pszczyńskich żyć mają tylko żubry czystej krwi.

Poza żubrami ma swe siedlisko w puszczy wiele innej zwierzyny, a przede wszystkim jelenie, sarny, dziki, rysie, borsuki, wilki, lisy, zające, głuszce, cietrzewie.

Dzięki racjonalnej hodowli i troskliwej opiece, stan zwierzyny stale się zwiększa, pomimo, że nie wszystkie zwierzęta mają czas ochronny trwający cały rok i można na nie w pewnych okresach polować. Ostatnio na terenie puszczy przystąpiono do zaprowadzenia w Polsce tarpana, ale obecnie trudno powiedzieć czy próby te powiodą się.

Rezerwat roślinny — Wielkopolski Park Narodowy

Odmienny charakter niż Białowieża posiada Wielkopolski

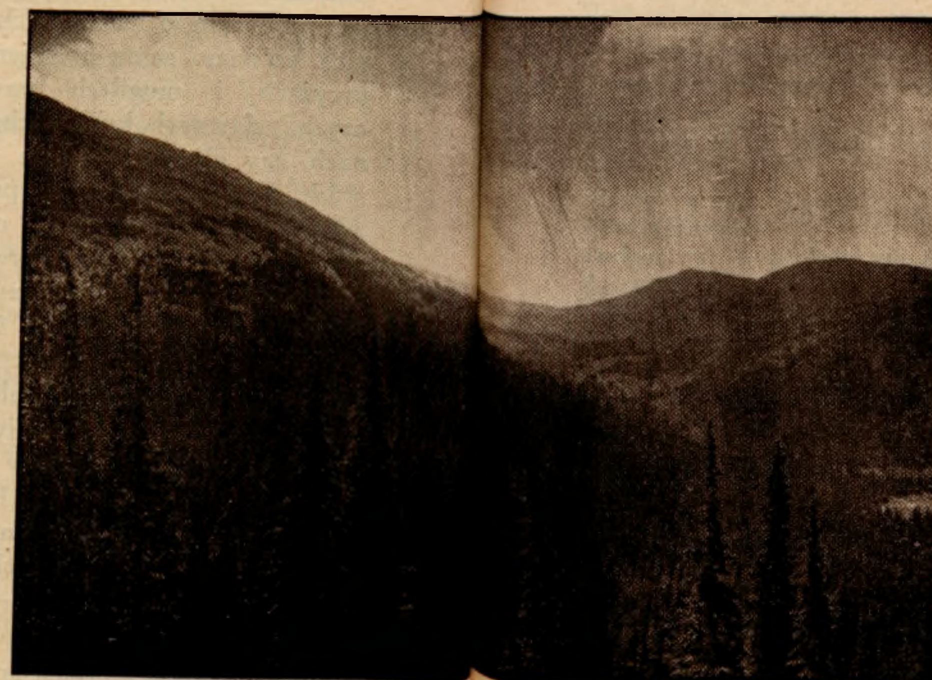

Puszcza Jodłowa.

Park Narodowy pod Poznaniem o obszarze 5 km². Powstał on dzięki staraniom Państwowej Rady Ochrony Przyrody w 1934 r., aby zachować dla przyszłych pokoleń przynajmniej na tym skrawku unikaty wielkopolskiej przyrody. Niezbyt oddalony od Poznania stał się Wielkopolski Park Narodowy ulubionym miejscem wycieczek mieszkańców stolicy województwa, którzy z dala od zgiełku i ruchu w obcowaniu z naturą, pragną zażyć spokoju i nabrać sił do pracy.

Wśród bujnie krzewiącej się

Park Narodo[illegible] Czarnohorze.

roślinności migocą gładką połyskliwością tafle jezior, których na terenie Parku znajduje się cztery: Budzyńskie, Kociołek, Skrzynka i największe wśród nich — Góreckie o 106 ha powierzchni i głębokości, dochodzącej do 17 m.

Lasy, pokrywające przestrzeń Parku, są przeważnie szpilkowe chociaż występują jednocześnie mieszane, jak i partie czysto liściaste. Wśród drzew spotkać można rzadkie dzisiaj w Polsce okazy brzęku czyli gruszy klonowej, a wśród roślin zimoziòła północnego, goździka sinego lub przedziwnego w kształtach dziewięciosiła bezłodygowego. Zwierząt na ogół na terenie Parku znajduje się mało i poza jeleniami, sarnami i lisami innych się nie spotyka. Jest jednak nadzieja, że gdy zostaną przyłączone dalsze objekty leśne i Park znacznie się rozprzestrzeni oraz stanie się bardziej niedostępny, wówczas i grubego zwierza w nim nie zabraknie.

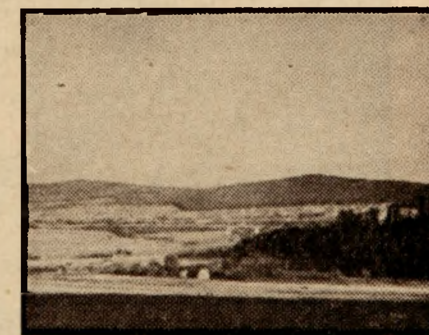
Obecnie jednak Wielkopolski Park Narodowy spełnia z pożytkiem swoją rolę rezerwatu roślinnego, dając w swym obrębie schronienie rzadkim okazom naszej flory, służąc zarazem jako teren badawczy dla przyrodników.

Jeden z najpiękniejszych okazów cisa w Pieninach.

Puszcza Jodłowa—ukochanie Stefana Żeromskiego

Ciekawy i jedyny w swoim rodzaju jest Park Narodowy „Puszcza Jodłowa“ im. Stefana Żeromskiego w Górach Świętokrzyskich. Jest to jeden z naj-

Widok na Puszczę Jodłową w górach świętokrzyskich.

Młody jeleń.

piękniejszych rezerwatów nietylko w Polsce, ale i w Europie, pokryty wspaniałymi lasami jodłowo-bukowymi, wśród których wyraźnymi plamami znaczą się białe łysiny rumowisk skalnych.

„Puszcza Jodłowa", zajmująca dziś obszar 11 km^2, tworzona była etapami, a pierwszym jej fragmentem był rezerwat modrzewia polskiego na górze Chełmowej. Później dołączono do niej południowo - zachodnie zbocza góry św. Krzyża oraz szczyt Łysicy, wkońcu znaczne obszary lasów u podnóża tych gór. W ten sposób uzupełniona „Puszcza Jodłowa" „Puszcza królewska, książęca, biskupia, świętokrzyska, chłopska — jak tego gorąco pragnął Stefan Żeromski — ma zostać na wieki wieków, jako las nietykalny, siedlisko bożyszcz starych, po którym święty jeleń chodzi, — jako ucieczka anachoretów (samotników), wielki oddech ziemi i pieśń wieczności! Puszcza jest niczyja, nie moja, ani twoja, ani nasza, jeno boża, święta!"

Pozostanie więc po wieczne czasy w stanie pierwotnym ze swoimi majestatycznie szumiącymi jodłami i modrzewiami, wśród których trwożnie przemyka się jeleń, lub ostry krzyk ptaka ciszę rozdziera. I już swobodnie wyśpiewywać może swą „pieśń wieczności".

Czarny bocian — jeden z rzadszych gatunków ptaków w Polsce.

Park Tatrzański

Groźnym i surowym pięknem tchnie Park Narodowy w Tatrach, obejmujący swą 90 km^2 powierzchnią strzeliste turnie, poszarpane zbocza gór, wartkie strumienie, koliska jezior, mroczne połacie lasów odwiecznych i samotne, nad urwiskiem w ciężkiej zadumie pochylone, tchnieniem romantyczności owiane — limby.

Patrząc z nizin na ciemny masyw tych gór niebotycznych odczuwamy dzikie ich piękno i mimowoli poddajemy się uwodzicielskiemu czarowi nieznanej dali, gdzie

„...jakby ciągnący ławą huf krwawy,
Z gwiazdami na szyszakach, z proporcem obłoków
Zakamieniał, dotarłszy aż do nieba stoków,
Tak Tatry ciemnym murem zwarły dumne głowy!
Wielki jak sny młodości — mroźny kraj śniegowy!
Gdzie król burz — halny orkan — błądzi w szacie mroków,
Gdzie wiszą gniazda orłów, gromów i potoków,
Gdzie mistrz świata w obłokach ma tron granitowy".

(Fr. Nowicki).

Park Narodowy w Tatrach, uzupełniony przez świeżo odzyskane tereny, chroniony ze względu na piękne walory krajobrazowe, posiada również rzadkie okazy roślin, jak wspomniana już

limba, szarotki, krokusy, a ze zwierząt śmigłą kozicę i orła przedniego. Okazy te są specjalnie chronione i nie wolno ich chwytać.

Park Narodowy w Pieninach

W bliskim sąsiedztwie Parku tatrzańskiego znajduje się Park Narodowy w Pieninach o powierzchni 7 km². Pod względem piękności krajobrazu nie ustępuje on tatrzańskiemu, a przepływający w jego granicach Dunajec, tworzy malownicze zakątki i niezapomniane widoki. Wartkim swym biegiem przerzyna się Dunajec przez skały, tworząc jary przepastne, w których woda kotłuje się i pianą bryzga. Znany jest na ogół przełom Dunajca w Pieninach, gdy ostrym zakolem mija prostopadłe ściany wysokich gór i chyżo podąża w kierunku Wisły. Pozostawia za sobą majestat gór dzikich i niedostępnych, trudnych do przebycia nawet dla wytrawnego turysty, aby zagubić swą żywiołowość w rozlewnej fali wiślanej. Pieniny i Dunajec, nawzajem się uzupełniają, tworząc na terenie Parku Narodowego, jakgdyby wycinek z groźnej potęgi zmagającego się żywiołu.

Raj niedźwiedzi — park w Czarnohorze

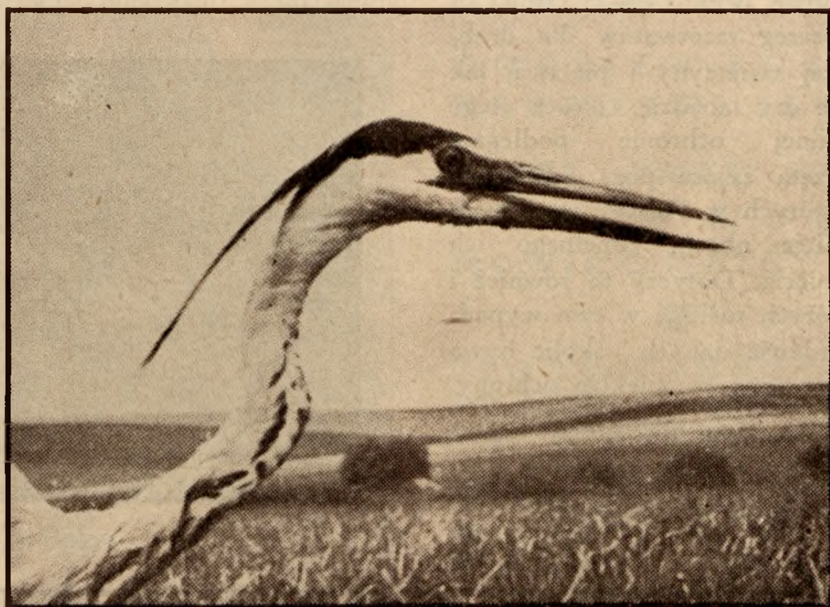
Trzecim Parkiem w łańcuchu górskim Karpat jest Park Narodowy na Czarnohorze, zajmujący obszar 15 km² i stanowiący cenny rezerwat ginącego świata roślinnego i zwierzęcego. Spotyka się w nim duże skupisko limb w kotle Gadżyny na stokach Kiedrowatego, zielonej olszy, a osobliwością jest pas regla górnego, kosówki i rozległych połonin, na których do dnia dzisiejszego przetrwało życie pasterskie. W trudno dostępnych gąszczach znalazł schronienie niedźwiedź, niegdyś bardzo pospolity, a dziś wytępiony prawie doszczętnie. Potężny ten zwierz dożywa zdaje się swych dni i wkrótce istnieć będzie tylko w opowiadaniach.

Rezerwat cisowy w puszczy tucholskiej.

Mniejsze rezerwaty

Parkiem Narodowym na Czarnohorze zamknąć można byłoby ten krótki przegląd najważniejszych rezerwatów przyrody w Polsce, objętych ogólną nazwą Parków Narodowych, w granicach których znalazło pomieszczenie i ochronę wiele rzadkich gatunków zarówno świata roślinnego, jak i zwierzęcego. Istnieje oczywiście jeszcze wiele objektów, wyłączonych z gospodarki i specjalnie chronionych. Wśród nich najważniejsze będą (ograniczając się jedynie do wymienienia nazw): rezerwaty na Górze Babiej i Baraniej — po 4 km², Park Natury im. Mickie-

Czapla podlega także ochronie w Polsce.

Bociany.

wicza nad jeziorem Świteź — 6 km², rezerwat jodłowy pod Łukowem 3½ km², rezerwat pierwotnego lasu mieszanego pod Grajewem — 4 km², lasy cisowe pod Tucholą 18 ha, lasy cisowe pod Kołomyją 40 ha, Kępa Radłowska pod Gdynią 1½ km², rezerwat dla łosia na Polesiu — 20 km² i o podobnym obszarze w Augustowskim, cztery rezerwaty dla bobrów: nad Niemnem (25 sztuk bobrów), w puszczy Nalibockiej (40 — 50 sztuk), nad rzeką Szczawą (40 sztuk), w nadleśnictwie Wrado (6—8 sztuk) oraz szereg rezerwatów dla drobniejszej zwierzyny i ptactwa, jak czaple czy łabędzie. Prócz tego specjalnej ochronie podlegają zwierzęta żyjące poza rezerwatami, których w Polsce jest mało i istnieje obawa zupełnego ich wyginięcia. Dotyczy to również i niektórych roślin i w tym wypadku ludność danych okolic bywa informowana o objekcie ochrony.

Prócz tego niektóre zwierzęta i rośliny cieszą się specjalną opieką ludności wiejskiej, która nie tylko, że ich nie niszczy, ale ochrania i ułatwia im swobodny rozwój. Tak jest np. z popularnym w Polsce bocianem białym, bo czarny, — jako bardzo rzadki okaz chroniony jest ustawą — jaskółką, dzięciołem, a w niektórych okolicach i sroką. Również na terenie całej Polski istnieje szereg towarzystw opiekujących się zarówno roślinnością, jak i zwierzętami, spełniając w ten posób doniosłą rolę w dziedzinie ochronych przyrody w Polsce.

Rezerwaty przyrody jako ośrodki badań dla uczonych, posiadają także duże znaczenie wychowawcze dla młodzieży, a liczne wycieczki potwierdzają zainteresowanie wszystkich mieszkańców Polski, pięknem zanikającego świata roślinnego i zwierzęcego.

Co raz lepsze zrozumienie w społeczeństwie dla sprawy ochrony przyrody w Polsce przyczynia się, że powoli zacierają się ślady dawnego zniszczenia, które z czasem znikną być może zupełnie.

Zbigniew Krygler.

Zdjęcie ze zbiorów inż. Puchalskiego, A. Wiśniewskiego i W. Wysockiego.

Stadko jeleni w lesie spalskim.

Wydawca: Światowy Związek Polaków z Zagranicy, Mazowiecka 1.

Szef Biura Prasowego Ś. Z. P. z Z.: Inż. J. Grabowski — Redaktor Wydawnictw Ś. Z. P. z Z.: Władysław Oszelda.

Zakłady Graf.-Introl. J. DZIEWULSKI, Warszawa, Mariensztadt 8.